

ГРАМАТИЧНЕ ЗАСВОЄННЯ АНГЛІЙСЬКИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ У ДІЄСЛІВНІЙ ПІДСИСТЕМІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті аналізується поведінка англіцизмів-дієслів у граматичній системі української мови, зокрема їх адаптація до граматичних норм мови-реципієнта, певні особливості узгодження запозичень із успадкованими словами, а також характер впливу чужомовних елементів на мікроструктуру мови-одержувача.

Ключові слова: безпосередній англіцизм, опосередкований англіцизм, афікс, граматична категорія, граматичне значення.

Ярина Бытквивская. ГРАММАТИЧЕСКОЕ ОСВОЕНИЕ АНГЛИЙСКИХ ЗАИМСТВОВАНИЙ В ГЛАГОЛЬНОЙ ПОДСИСТЕМЕ УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА

В статье анализируется поведение англицизм-глаголов в грамматической подсистеме украинского языка, в частности их адаптация к грамматическим нормам языка-реципиента, определенные особенности согласования заимствований с унаследованными словами, а также характер влияния иноязычных элементов на микроструктуру языка-реципиента.

Ключевые слова: непосредственные англицизмы, опосредствованные англицизмы, аффикс, грамматическая категория, грамматическое значение.

Yaryna Bytkivska. GRAMMATICAL ADAPTATION OF ENGLISH LOAN WORDS INTO THE VERB SUBSYSTEM OF THE UKRAINIAN LANGUAGE

The article tackles the issue of the behavior of English loan-words (verbs) in the morphological system of the Ukrainian language. It particularly covers the issue of their adaptation to the grammatical norms of the target language, collocation with domestic lexemes, as well as the influence of foreign elements upon the microstructures of the target language.

Keywords: direct englicism, mediated englicism, affix, grammar category.

Активне поповнення української лінгвосистеми англійськими запозиченнями внаслідок глобалізаційних процесів, а також вплив нової лексики на мовну свідомість носіїв української мови зумовлює пильний інтерес мовознавців до цієї проблеми. В україністиці явища запозичення висвітлені в працях Ю. Жлуктенка, Б. Ажнюка, О. Муромцевої, С. Семчинського, Н. Клименко, Є. Карпіловської, Н. Скибицької, О. Стишова, В. Сімонок, А. Гудманяна, О. Чередниченко, А. Архипенко, Г. Сергєєвої, Л. Кислюк, І. Каминіна та ін. І все ж, попри динаміку збільшення кількості праць у дослідженні запозичень, перед мовознавцями залишається ще низка питань, які потребують системного вивчення. Серед них актуальним є глибший аналіз характеру змін у мікроструктурах мови-одержувача, зумовлених входженням і функціонуванням елементів відмінної граматичної мовної системи.

Метою запропонованого дослідження є вивчення англійських дієслів, які під впливом складної системи дієслівної парадигми набувають нового оформлення і необхідного категорійного значення, граматичних категорій виду, стану, способу й часу та відповідної синтаксичної позиції.

Пласт лексем англійського походження у лексичному складі сучасної української мови представлений двома основними групами: 1) власне англіцизмами, або безпосередніми англіцизмами, – запозиченими шляхом транскрипції чи транслітерації англійськими лексемами, які пристосувалися до граматичних норм української мови і набули відповідно до свого звукового складу, зокрема кінцевих фонем, необхідних граматичних категорій, та 2) опосередкованими англіцизмами (ОА) – англійськими лексемами, які на ґрунті мови-реципієнта набули нових словотворчих і формотворчих питомих формантів.

Категоріальне значення процесуальної дії увиразнюється семантикою мотивувальних основ, формами новотворів у дієслівній парадигмі та їх валентністю, що дозволяє зарахувати ОА-дієслова до лексико-семантичних груп дієслів української мови [3, с. 158]. На основі зібраного матеріалу можемо стверджувати, що англійські запозичення, які функціонують у сучасній українській мові як дієслова, утворюють дві домінуючі групи: дієслова стану (*бізнесувати, даблити, дайвувати, енджоювати, найтувати, панкувати, попусувати, релаксувати*) та дієслова фізичної дії (*атачити, брейкати, бутити, есемесати, обхайрати, постити, сейлити, юзати, шопінгувати*). Такий поділ є умовний, оскільки немає чіткої межі між окремими семантичними групами, які водночас поєднують у собі власні лексичні мікрогрупи із вужчими, конкретнішими значеннями [4, с. 404; 3, с. 158].

Семантика дієслівних утворень у поєднанні з морфологічними і синтаксичними ознаками вказує на відношення дії, названої дієсловом, до об'єкта. Категорія перехідності / неперехідності виявляється у ОА-дієсловах не завжди чітко, оскільки більшість таких новотворів мають невеликі рамки валентності, зумовлені дифузністю семантики. Певні ознаки перехідності / неперехідності, які є властивими для питомих дієслів, стосуються й аналізованої лексики. Зокрема, показником грамеми неперехідності є морф *-ся* (*задредитися, надринькатися, наблутузитися, попіаритися, поститися, початитися* тощо), а також семантична належність до дієслів стану, а не дії (*найтувати, попусувати, релаксувати, сейшенити, драйвувати*), дієслів із семантикою руху (*дайвувати*), до дієслів зі значенням роду діяльності (*бізнесувати, хакерувати*). Показниками граем перехідності є морфи *-и* (*антрейдити, атачити, піарити, юзити, сейлити*), *-ува-* (*-юва-*) (*відфейсувати, дизайнувати*), приналежність до дієслів мовлення (*аскати, аскнути*). Трапляються непрямо-перехідні ОА-дієслова, в семантиці яких дія опосередковано спрямована на об'єкт: *клікати* (курсором миші), *енджоювати* (лайфом, життям).

Семантика ОА за аналогією з питомими, наповнена відношенням стану чи дії, вираженої дієслівною формою до дійсності [3, с. 191]. У зібраному матеріалі поширеними є контексти, в яких функціонують ОА дійсного способу: *Український футболіст показав, як релаксує біля басейну* (www.sector.depo.ua); *Про сюжет спойлерити не буду, але скажу, що деякі деталі в описах є важливими для сюжету* (www.goodreads.com/review/show).

У наступних прикладах увиразнюються модальні значення, зокрема прохання, побажання, заклик тощо, що свідчить про наявність категорії способу: *Клікни – побачиш світ* (Реклама та ТБ).

Подані приклади ілюструють здатність аналізованих лексем утворювати основні форми часу: 1) *Коли пообідала, повернулася до книгозбірні, сіла за комп'ютер і залогінилася* (Мосс Джоджо, «До зустрічі з тобою», перекл. з англійської); 2) *Українські хлопці дрінкають суворіші напої - ...горілку, віскі, пиво і каву, каву, каву* (Книжник, 2001, №3); 3) «Океан Ельзи» *початиться з фанами* (Експрес № 69, 2006). Поряд зі значенням категорії часу виражаються також родові (1), особові (2) і числові (2, 3) значення.

Ознаку реалізованої, цілісної дії ОА-дієслова набувають шляхом приєднання префіксів, більшість з яких забезпечує не тільки аспектуальне значення. Разом зі словотворчими суфіксами вони накладають на семантику дієслів нові відтінки, посилюючи відмінність у змістовому навантаженні не лише між мотивувальними і похідними, але й різницю стосовно більш абстрактних англійських етимонів [5, с. 52].

Одним із найбільш продуктивних у творенні ОА-дієслів доконаного виду є префікс *за-*, який у поєднанні з граничними дієсловами зумовлює значення реалізованої граничності, досягнутого результату, а відтак здатний формувати префіксальні видові пари, зокрема, *антрейдити – заантрейдити*.

У комп'ютерному жаргоні переважають опосередковані англіцизми-дієслова як адаптовані форми англословних команд. На нашу думку, швидкий спосіб виконання команд зумовлює використання відповідних дієслів у перфективній формі, тим більше, що значення доконаної дії присутнє в семантиці етимонів. Порівн.: *забанити* (*to ban* – заборонити), *залогінитися* (*to log in* – зареєструватись), *засейвити* (*to save* – зберегти). У таких утвореннях використання питомого

префікса за- підсилює результативне значення: *З яких причин користувача форуму можуть забанити?* (www.ua-businessclub.org); *Тільки зареєстровані користувачі можуть писати коментарі. Будь-ласка, зареєструйтесь чи зареєструйтесь* (Могилянський портал www.bo.net.ua).

Продуктивним у процесі перфективації ОА-дієслів є префікс по-, який реалізовує значення обмеження дії певним часовим проміжком [5, с. 234]: *попіарити, подизайнити, подрайвувати*. Напр.: *Жінки на 8-е березня зможуть подрайвувати у Львові а «Ралі Пань»* (<http://vgolos.com.ua>); *...бо ж канікули, сам розумієш, часу багато, можна трохи подизайнити* (www.samvydav.net). Активним є використання префікса по- у комплексі із постфіксом -ся, що є маркером зворотності: *поблютузитись, попіаритись, початитись*. Напр.: *«Океан Ельзи» початитись з фанами* (Експрес № 69, 2005).

Аспектуальне значення в ОА *приатачити* виражає префікс при-. Водночас дієслово – мотиватор *атачити* (*to attach* – прикріпляти, приєднувати), містить значення «зумовлювати наближення об'єкта до об'єкта», яке підсилюється просторовим значенням префікса при- - значення наближення та приєднання [5, с. 236].

У жаргонному утворенні *скомпілити* видове значення реалізоване за допомогою префікса с- (інваріанта префікса з-), яке в аналізованому ОА конкретизується зі значенням результату дії, зокрема зміни в об'єкті відповідно до внутрішньої межі, на яку вказує мотиватор [5, с. 213]. Напр.: *Пишеться ДЛЛ, яку треба буде скомпілити як під віндами, так і під ніксами...* (www.real-mkclub.jrg.ua).

Серед ОА-дієслів доконаного виду поширені одиниці, утворені префіксально-суфіксально-постфіксальним способом. Зокрема, результативне значення префікса на- у дериваті *надринькатися* (напитися) набуває відтінку інтенсивності дії. Полісемантичний префікс об-, окрім просторового значення у сленгізмі *обхайратися* (обстригтися), має власне результативне значення, пов'язане із результативним типом фазових відношень із мотиватором [5, с. 226]. У дериватах *проаптрейдитись* (*перейти на новий якісний рівень*), *пропіаритися* (*здійснити піар щодо себе чи взаємно*) спостерігаємо результативне значення префікса про-, конкретизоване як одноразовий вияв дії або її результат. Напр.: *Звільнення Сенцова можливе тоді, коли Путін схоче пропіаритися - політичний експерт* (newsonline24.com.ua).

Поширеними одновидовими дієсловами доконаного виду є безпрефіксні деривати із суфіксом -ну- (-ону-), який також додає відтінку однократності: Порівн.: *Якщо не виходити з помешкання, викинути телевізор, а на фейсбуці відстежувати появу лише розумних думок і фоток своїх друзів «на фоні», щоб лайкнути їх чимшвидше, - життя видається рожевим.* (Олександр Коваль, Жлобологія, с. 190); *Як з цим боротись і що за стандарт такий убитий, що лізе на телевізійні частоти... Хелпніть, пліз!* (www.pda.mabila.ua).

Більшу частину мікрогрупи одновидових вербатів недоконаного виду становлять ОА-дієслова із афіксами -а- та -и-. Напр.: *Маючи непереборне бажання і далі задурно «юзати» інтернет-простір, спритник вдався до хитрощів* (Експрес № 48, 2006); *Це блискучий текст, видатний насамперед головною ідеєю і своєю принадою, яку я не буду спойлерити, щоб не зіпсувати вам читання* (<https://www.goodreads.com/review/show>).

У цій мікрогрупі лише третину становлять дієслова, утворені за допомогою суфікса -ува-, який вважається найбільш продуктивним у оформленні іншомовних слів і забезпечує двовидову ознаку [2, с. 231, 233]. Натомість у зафіксованих лексемах цей афікс виконує свою основну функцію імперфективації, якою забезпечує питоми дієслова. Напр.: *«... ніж проводити час у квартирі Акопа, волів енджоювати лайфом тут»* (Л. Дереш, Намір!); *«Дайвінг для незрячих – не жарт... адже ми якщо «дайвуємо», то насамперед заради незабутніх картинок підводного світу»* (<https://dt.ua/SOCIETY>); *«У Києві нещодавно провели диспут на тему «Бізнесувати легко, чесно вести бізнес – важко»* (www.uspishnaukraina.com.ua).

Дотичним до категорії виду у вираженні аспектуальних значень є семантичний розряд дієслів, що отримав назву «роди дієслівної дії» і тлумачиться як «граматична категорія, основу якої становлять пари дієслів, одне з яких характеризується додатковим значенням повторюваності, розподільності, однократності» [5, с. 103].

Так, опосередковані англiцизми-дiєслова поповнюють парадигму лексем обмежувального дiєслiвного роду, в яких на семантику невеликої тривалостi дiї, обмеженої певним часовим промiжком, указує префiкс по- [5, с. 128]: *поблутузитись, подизайнити, подрайвувати*. Значення точно окресленої тривалостi виявляють опосередковані англiзми з префiксом про-, що виражають тривало-обмежувальну дiю [5, с. 129]: *пропiарити*.

Загальнорезультативний рiд дiї властивий дiєсловам англiйського походження, у яких вона досягає результату, передбаченого значенням основи мотиватора. Сюди належать похiднi, утворенi за допомогою префiкса за-: *заантрейдити, задредитись, заештемеелити, засеївити, залогiнитись*.

Однократний дiєслiвний рiд, що вказує на виконання дiї один раз, поповнився дiєслiвними утвореннями, у яких на одноактну дiю вказує продуктивний у сленгових дiєсловах суфiкс -ну- (-ону-) *аскнути, дрiнькнути, делiтнути, есемеснути, iнсертнути, клiкнути, хелпнути*.

Тотальнооб'єктний рiд дiї представлений тiльки одним дiєслiвним утворенням сленгового характеру *обхайрати* та його похiдним *обхайратися*, в яких яскраво виражене просторове значення охоплення дiєю певної площини [5, с. 137].

Сленгiзм *вiдфейсувати* поповнив iнтенсивно-результативний рiд, iнтенсивнiсть семантики пiдсилив префiкс вiд-.

Фiнально-негативний або ж пейоративний рiд дiєслiвної дiї репрезентований дiєсловом *надрiнькатися*, що вiдповiдає найбільш поширенiй моделi творення вербатiв цього роду – за допомогою префiкса на- та постфiкса -ся.

Значення дiї, виконаної повторно, подекуди з метою змiни первинного результату такої самої або iншої дiї, несуть у своїй семантицi ОА-дiєслова *перекомплити, переконекчувати* в яких виразником повторностi є префiкс пере- і визначає їх мiсце у групi вербатiв дiєслiвного роду з семантикою вторинної (повторної) дiї [5, с. 142]. До цього ж числа вiдносяться лексеми *ребутнути* та *реiнсталити*, у яких маркером повторностi дiї є префiкс ре-.

Сленговий опосередкований англiцизм *намилити*, як і його питомий омонiм, вiдноситься до результативного дiєслiвного роду. Сюди ж належить дiєслово *скомплити*, поширене у комп'ютерному жаргонi. Виразником результативностi є префiкс с-, який також виконує функцiю перфективностi.

Невелику групу у цiй категорiї становлять опосередковані англiцизми-дiєслова, утворенi постфiксом -ся, або ним у поєднаннi з суфiксом -и- що вiдносить їх до дiєслiвних родiв зi значеннями взаємно-зворотної дiї: *лiнкуватися, блутузитися, пiаритися, чатитися*; та власне-зворотної дiї *обхайратися*.

У дiєслiвнiй парадигмi опосередкованих англiцизмiв утвердились дiєприкметниковi форми минулого часу з суфiксами -н-(ий), -ен-(ий), утворенi вiд iнфiнiтивних основ перехiдних дiєслiв на -и- (*зарарити-зарарений, пропiарити-пропiарений*), -а- (*юзати, юзаний, поюзати-поюзаний*) та дiєприкметники з суфiком -т-, утворенi вiд iнфiнiтивних основ на -ну- / -ану- (*хакнути-хакнутий*). Напр.: *Пропiаренi Матiосом прикордонники Буковини у пiдсумку засудженi не за хабар, а шахрайство* (nashigroshi.org); *Хакнута пошта Кисельова. Як українські колаборацiонiсти «паляться»* (texty.org.ua).

Таким чином, синтетична природа української мови зумовлює переосмислення кiнцевих фонем англiйських запозичень як флексiй, що сприяє пристосуванню англiцизмiв до граматичних категорiй сучасної української мови та набуття вiдповiдних граматичних значень. Опосередковані англiцизми повнiстю пiдпорядковуються граматичним нормам мови-одержувача та за допомогою наявних граем розширюють семантику необхідними граматичними значеннями.

ОА вербати адаптованi до моделей українських дiєслiв за допомогою вiдповiдних граматичних і словотворчих формантiв, тому повнiстю пiдпорядковуються їi граматичним категорiям. Вони набувають необхідних граем способу, особи, числа і роду та розширюють семантику вiдповiдними граматичними значеннями.

У твореннi перфектних форм ОА-дiєслiв задiяний найбільш продуктивний спiсiб внутрiшньодiєслiвного слово- і формотворення – префiксацiя. Питомi префiкси увиразнюють

не тільки аспектуальне значення ОА-вербатів, а й сприяють їх значеннєвому розгортанню додатковими словотвірними значеннями, специфічно трансформуючи семантику твірної основи. Це зумовило віднесеність перфектних форм новотворів до подібних питомих дієслів зі спільними родами дієслівної дії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Валюх З. О. Словотвірна парадигматика іменника в українській мові: [монографія] / Зоя Орестівна Валюх. – Київ-Полтава : АСМІ, 2005. – 356 с.
2. Вихованець І., Городенська К. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови / І. Вихованець, К. Городенська. [за ред. І. Вихованця]. – К. : Унів. Вид-во "Пульсари", 2004. – 400 с.
3. Горпинич В. О. Морфологія української мови : [підруч для студентів вищ. навч. закладів] / Горпинич В. О. М.- К. : ВЦ «Академія», 2004. – 336с. – (Альма-матер).
4. Грищенко А. П. Сучасна українська літературна мова : [підручник] / Грищенко А. П. , Мацько Л. І., Плющ М. Я. та ін.; [за ред. А. П. Грищенка]. – [2-ге вид., перероб. і допов]. – К. : Вища шк., 1997. – 493с.
5. Соколова О. Префіксальний словотвір дієслів у сучасній українській мові / О. Соколова. – К. : Наукова Думка, 2003. – 285 с.

Стаття надійшла до редакції 22.09.2018 р.